

Б2 204

№ 5. Выдаване „Нашае Хаты“ № 5.

Каштам Т. Г.

М. ГОРКІЙ

АРХІП і ЛЯВОНКА

З расейскага перадажыла ЗЯЗЮЛЯ.

Рысункі Яніслава Валакіты.

Вільня

1910.

Ба 204

21 V 094

М. ГОРКІЙ

АРХІП І ЛЯВОНКА

З РАСЕЙСКОЙ МОВЫ ПЕРЭКЛАЛА НА БЕЛАРУСКУЮ

Т. Г.

Инв. 1953 г. 5204

Бел. изд-во
1994 г.

ВІЛЬНЯ

Чакаючы на паром, ляглі яны ў цяньку пад падмытым і навісшым берэгам і доўга моўчкі глядзелі на шывкіе і каламутныя хвалі Кубані*), плёскаўшыся ля іх ног.

Лявонка заснуў ткі той час, а дзеда Архіпа ніяк сон ня браў: усё ў грудзёх нешта балело. На цёмна-шэрай зямлі абарваныя, скорчаныя яны чуць адзначываліся і выглядалі, як два камочки, адзін — большы, другі — меншы. Іх твары, загарэўшыя ад сонца і ў пылу, так сама бадай нічым ня розніліся ад бруднага шкуцьця, накінутага на іх плечы.

Кашчавы і доўгі дзед Архіп выцягнуўся як раз праз вузенькую пешчаную сьцежку, што, як жоўтая стужка, раскінулася памеж абрывам і берэгам ракі. Лявонка скруціўся ў баранак ля яго баку. Тоненькі, хірлявы, ў сваей абарванай опратцы падобен быў да сухога сучка, бытцам адломанаго ад дзеда — старога пня, выкінутаго на пясок халоднымі і моцнымі хвалямі ракі.

Дзед, успершыся на руцэ, паглядаў на другі бераг, залітый сонцам ды заросшы дробнай лазой, дзе ў адным мейсцы можна было прыкмеціць чорны бок парому. Тамака было неяк сумна і пуста. Шырокая шэрая дарога вела далёка ў глыбь стэпоў, дый ішла яна так проста, што ажно на дзеда навадзіла нудныя думкі.

Тухлыя яго вочы с чырвонымі запухшымі векамі міргалі неяк неспакойна, а зморшчаны твар бытцам застыў у болі, ў журбе. Сухі кашэль хватаў яго безпрэстанку; хутка

*) Рака на Каўказі.

тады закрываў рот рукой ды непакойна, са страхам паглядаў на ўнука свайго: а вось працнеца?! Кашэль быў гэткі сіпучы ды цяжкі, што прымушаў дзеда падымацца з зямлі, — а тады сьлёзы капалі з яго вачэй.

Каб ня дзедавы кашэль, ды шум вады, дужа-б ціха было у стэпі, не чуто было-б ніякіх галасоў... Аграмадны буры стэп, спалены сонцэм, шырока раскінуўся па абодвых берагах ракі, і толькі далёка — на краю неба чуюць-чуюць старыя вочы маглі пабачыць залатое морэ пшаніцы, што ціха калыхалася у блесках сонейка. На цёмна-сінім небе відаць было тры гонкіе топалі; здавалася, што яны то ніжэюць, то ізноў у гару растуць, а неба і пшаніца, накрытая ім, то падыймаецца, то ізноў к зямлі гнецца, — а падчас усё рацтам чэзне ў серэбраным сьцепным тумане...

А туман той сьветлы, бліскучы падпаўзаў блізенька к самому берагу ракі ды сам рабіўся чыстай, спакойнай ракой, што хочэ ажывіць мёртвы ад гарачыні стэп.

Дзед Архіп ішоў здалёку — з глыбіні Расеі; яму былі незнаёмы гэтыя дзівы, бо перад тым ніколі ня быў ён у стэпах, куды цяпер загнаў яго голад. Дык дзіваваўся-ж ён, дзіваваўся, — і вочы сабе праціраў, думаючы: „спякота гэтая можа мне вочы выпаліць, так, як ужо адабрала і апошніе сілы ў нагах“.

Сягонья было яму неяк горэй, як заўсягды. Чуў блізка сьмерць, але яе не пужаўся, бо ведаў, што усё роўна яе не мінаваць. Мучыла яго толькі адна думка — аб ўнуку: куды дзенеца Лявонька?.. І хацелася яму памерці ў сваім баку, а не ў чужым.

Кожын раз, як гэтая думка прыхадзіла дзеду на вум, агортывала яго страшэнная жуда, а ў сярэдзіне нешта бытцам абрывалася, хададзёло; і гэтак тады рабілося яму сумна на душы, што, здаецца, так і пайшоў-бы ў сваю родную старонку—Расею... Толькі — далёка адсюль да Расеі... ўсё роўна, ня дойдзеш і нейдзе прыдзецца памерці на дарозі. А тутака, на Кубані, шчыра бедных дараць. Народ усё багаты, толькі неяк цяжкі ды сьмяшлівы. Ня любіць бедных, бо сам багаты.

А Лявонцы прыдзецца пашукаць іншай працы, як сіра-той астанецца....

Дзед паглядзеў на яго вільготнымі ад сьлёз вачыма і асьцеражна сваёй шэршавай рукою стаў гладзіць унукаву галоўку.

Той падняў свае вялікіе сініе вочы. На худым твары, рабым ад воспы, з вострым носікам і бледнымі вуснамі тые вочы здаваліся ешчэ большымі, ешчэ глыбейшымі, як былі яны папраўдзі.

— А што, мо йдзе? — спытаўся ён і, прылажыўшы к вочам руку казырком, угледаўся на рэку, залітую сонцэм.

— Не, ешчэ не йдзе. Стаіць на мейсцы. Ня пільна яму, ніхто ня клічэ, і не кратаецца... — ціха прагаварыў дзед. Рука яго ўсё лежала на галоўцы ўнука. — А што, задрэмаў?

Лявонка кігнуў галоўкай і расцягнуўся на пяску. Яны прымоўклі.

— Каб умеў я плаваць, пакупаўся-б, — адазваўся Лявонка, пазіраючы на ваду. — Бач, як быстра коціцца. Нябось, у нас гэтых нема. І чаго-ж яна так сьпешаецца? Ніхто ня гоніць у нару, — пасьпееш на пару!..

І Лявонка сярдзіта адварнуўся ад рэкі.

— А ведаеш што? — крыху падумаўшы, сказаў дзед, — давай, расперэзаем, завяжэм рэмні, адзін канец прывяжу к тваёй назе, а тады лезь у ваду і купайся...

— Во, прыдумаў! — атказаў Лявонка. — Гэткая рэка і мяне і цябе сцягне. Патонем абое.

— Праўда, што сцягне! Глядзі, як праць, не раўнуючы як вясной у паводку! А колькі ж тут сенакосу, — і вокам не абняць!

Лявонка лянiўся гукаць і нічога не атказаў дзеду; цёр толькі ў пальцах камочэк сухой гліны.

А дзед глядзеў на яго ды аб нечым думаў.

— Вось як... — ціха прашэптаў Лявонка, стрэсаючы с пальцоў пыл, — здаецца, крэпкая земля, а расцёр — дык толькі пыл узняўся, і то чуць відаць...

— Дык што-ж? — спытаўся Архіп і ізноў закашляў; праз сьлёзы угледаўся ў вялікіе бліскучыя вочы ўнукавы.

— А вось тое, што яна уся такая... — сказаў Лявонка, паказываючы рукой на другі берэг рэкі. — А колькі на ёй набудована, колькі мы ўжо гарадоў перайшлі?! Страх! А людзей то ўсюды колькі?!

Не умеў ён ешчэ акуратна выказаць славамі ўсіх думак сваіх, замоўк і азіраўся навокол.

Спагадзя дзед падсунуўся да ўнука і ласкава загаварыў.

— Вумніца ты мой! Штырую праўда ты адрэзаў — усё пыл.. і гарады, і людзі, і мы с табой — усё пыл.. Ай, дзіцятка, каб цябе граматы вучылі, пайшоўбы ты ў гару! Тукаеш аб усём, бытцам стары.. Верабейка ты мой, птушэчка мая!.. Богу толькі аднаму ведама, што с табой будзе?..

Абняў галоўку ўнука і цэлаваў.

— Пачэкай!.. — крыкнуў Лявонка, аслабляючы свае льняныя валасы ад крывых дрыжачых пальцоў дзедавых рук. — Як ты гэта кажэш? І земля, і гарады, і мы с табой — толькі пыл? Усё пыл?

— Аўжо-ж, нейначэй Бог прыказаў, галубочку ты мой. Усё абвернецца ў зямлю, а земля — што? Пыл, больш нічога.. І усё памірае на ёй.. Во як! І дзеля таго чалавек павінен жыць працавіта, па Божаю. Во і я ўжо хутка памру... — перакінуўся дзед на думку сваю. — Куды ты тады без мяне дзенешся?

Лявонка часта чуў гэтакіе гутаркі і, папраўдзі, надаело яму ужо гукаць аб сьмерці; дык моўчкі адварнуўся ён у іншы бок, сарваў траўку і пачаў яе жваць.

Але думка аб разлуцы з ўнукам была балючым мейсцэм дзеда.

— Ну, што-ж ты змоўк? Кажы, як будзеш жыць без мяне? — ціха спытаўся, кашляючы ізноў.

— Я-ж ужо гаварыў, — атказаў Лявонка, скоса пазіраючы на дзеда.

Дужа ён не любіў гэтых гутарак, бо заўсягды яны канчаліся сваркай. Бывало, што спачатку слухаў, думаў, пужаўся новых варункоў жыцця, пасяля плакаў, а як ужо зусім замарыўся, ня слухаў болей, адварочываўся ад дзеда. А дзед, калі прыкмеціць гэта, пачынаў сярдзіта ляць Лявонку, кажучы, што ён дурэнь, што ня цэніць яго трудоў ды хоча яго сьмерці.

— Горкі ты ешчэ дурніца, сьвета не знаеш. І ня дзіва: табе-ж усяго толькі адзінаццаць гадкоў. І слабенькі ты, нягодны да работы. Дзе тады дзенешся? Мо думаеш, што добрыя людзі прыхінуць цябе? Каб грошы ты меў, тады і апекуны знайшліся-б. сць ведама, па старцох хадзіць ня любават і мне старому. Кожнаму кланяйся, кожнаго прасі.

І лаюць цябе, і бьюць, а часта і зусім гоняць... Ці ты думаеш, што нас бедных лічаць за людзей? Ані! Дзесяць год ужо хаджу — знаю гэты смак. Куском хлеба даражаць, бытцам золатам. Дадуць і думаюць, што рай сабе аткрылі на тым сьвеці. Мо думаеш, што з жаласьці даюць? Не,— каб толькі сумленьне свае супакоіць,—дзея гэтаго і даюць, мой міленькі. Сытый чалавек безлітосны, беднаму не спагадае. Яны да векоў будуць ворагамі, да векоў будуць адзін аднаму вочы калоць!.. Сытый галоднаму не таварыш.

Усходзіўся гэтак дзед ад злосьці і жалю. Вусны дрыжалі, зрэнькі блішчэлі пад чырвонымі векамі, а моршчыны на твары зрабіліся ешчэ большыя, ешчэ глыбейшыя.

Лявонка гэтакім дзядулю не любіў, ён нават пужаўся яго.

— Ну, і скажы-ж ты мне, што ты без мяне будзеш рабіць на сьвеці? Ты—гэткая крошэчка, а сьвет—зьвер. І праглынець ён цябе адразу. Я не хачу гэтаго!.. Люблю цябе, дзіцятка мае роднае... Адзін ты у мяне, і я у цябе адзін... А паміраць ткі трэба старому, нічога ня зробіш... На каго-ж я цябе пакіну?.. Божэ ты мой, Божухна!.. Чаму не пакалееш ты мяне? Жыць мне ня змога, ды і паміраць нельга... Дзіцятка малы... Паставаў цэльныя сем год... Памажы ты мне, Божэ!..

Дзядуля сеў і загаласіў; ушчаміў галаву памеж каленамі, што хадзілі, ды гэтак плакаў, што аж плечы падымаліся; горкія сьлёзы, здаецца, так і пяклі хворыя грудзі. Рэка кацілася быстра і с шумам плёскалася аб берэг, бытцам хацела заглушыць дзедавы стогны. А безвоблачнае неба весела сьмейлося, ліло жар на зямлю ды спакойна слухало шум каламутных хваль рэкі.

— Годзі плакаць, дзядуля! — неяк сурьёзна, зьвярнуўшы галаву на бок, сказаў Лявонка і гукаў далей з сумным, хмурным тварам: Гутарылі мы ўжо аб усём. Ведаю добра, ня згіну. Пойду дзе небудзь служыць...

— Забьюць... — ледзь праз зубы праэдзіў дзед.

— А вось і не забьюць, ня дамся! — задорліва крыкнуў Лявонка. — І ў людзі выйду, ня кожнаму паддамся!..

Аж раптам спішэў, задумаўся ды ціха дадаў:

— А не, то Богу пачну маліцца...

— Каб у манастыр! — за ім у сьлед уздыхнуў і дзед, толькі ізноў узяў яго кашэль ды не даваў спакою.

Разам над іх галавамі разнёсся нейкі крык, і пачулі яны скрып ад калёс.

— Давай паро-о м!.. Па-ро-ом дава-ай! — гукнулі нейчыя крэпкія грудзі.

Уздрыгнулі нашыя жэбракі, ўскочылі і падабралі свае торбы і кіёчкі.

Заскрыпела на пяску арба (воз на двух колах),— а ў ёй стойма трымаў лейцы казак. Падаў ён у зад галаву ў вялікай, махнатай авеччай шапцы, надзетай на-бок, ды, набраўшы цэльнай губой духу, каторы надуў і без таго шырокую грудзь, маніўся ужо крыкнуць ешчэ раз. Белыя зубы яго сьвеціліся памеж вусамі і чорнай барадой, што аж пад самыя вочы шчыльна абрастала твар, наліўшыся крывёю ад натугі. Разшпіліўшаяся на грудзёх кашуля аткрывала цела, цёмнае ад загару і паросшае валасамі. Як ад яго, гэтаго сілача, так і ад аграмаднага каня і кованых калёс нясло сілай, багацьцем, здароўем.

— Гэй!.. гэй!..

Дзед і ўнук моўчкі знялі шапкі і нізка пакланіліся.

— Як маецесь! — громка гукнуў падарожны і, паглядаўшы на той бераг, з якога памаленьку выпаўзаў ужо паром, пачаў акуратна абглядаць бедных. — Адкуль Бог нясе?

— З Расеі! — атказаў Архіп ды ізноў пакланіўся.

— А што, голад тамака у вас?

Саскачыў ён с калёс і пачаў падцягіваць рэмі ў хамуце.

— Ай, голад такі, што і тараканы з голадудохнуць!

— Ха, ха! Кажэш, і тараканыдохнуць? Відаць, усё ўжо тамака акуратна паелі, калі нават тараканам не асталося крошэк! А да працы, дык пэўне вы гультаі. Гэта ж вядома, што калі будзем добра працаваць, тады і з голаду ня прыйдзеца паміраць.

— Земля то у нас кепская: упіраецца — нічога ня родзіць. Ўвесь клёк ужо з яе выцягнулі.

— Земля? — пакруціў казак галавой. — Земля заўсягды павінна радзіць, на тое яна і дана чэлавеку, каб радзіла. А бываў ты, дзед, за Чорным морэм? Тамака і жвір аруць!

Паром пад'ехаў.

Два казакі, гладкія ды чырвоныя, з натугай апіраліся нагамі аб паром і трымалі канат ў руках. Паром ажно затрэшчаў, як стукнуўся аб бераг. Тады кінулі яны канат ды пачалі адсопывацца.

— Горача? — спытаўся падарожны, усмехаючыся і чуюць падымаючы шапку, ды узвёў на паром каня свайго.

— Аўжо ж! — атказаў адзін перэвозчык і, падыйшоўшы да воза, пачаў тамака нешта сачыць вачыма.

Другі, сеўшы на падлогу, пачаў, крэхчучы здымаць бот.

Дзед з унукам узыйшлі на паром, сталі сабе з боку і пагледалі на казакоў.

— Ну, едзем! — камандаваў гаспадар воза.

— А піць з сабою нічога не вязеш? — спытаўся той, што агледаў воз. Яго сябр, зняўшы бот і прыжмурыўшы вочы, пачаў абгледаць галенішчэ.

— Не! А ціж табе мала вады ў рэцэ?

— Вады!.. я кажу не пра ваду..

— А, пра гарэлку? Не вязу гарэлкі.

— Як жэ ты гэта яе не вязеш? — сказаў перавозчык, апусьціўшы вочы.

— Нутка, валяй!

Казак плюнуў на руку і ўзліўся за канат. Падарожны пачаў пасабляць яму.

— А ты, дзед, чаму не пасобіш? — спытаўся Архіпа перавозчык з ботам.

— Родненькі, куды гэта мне! — ледзь прастагнаў дзед жалосным голасам.

— І ня трэба памагаць, самі справяцца!

Сказаўшы гэта, перавозчык сам расцягнуўся на памосьці, быццам хацеў паказаць дзеду, што і праўды тые без іх помачы абойдуцца.

Другі перавозчык вылаяў яго, але, не атрымаўшы ніякога атказу, упёрся з усіх сіл нагамі аб паром.

Ішлі яны проці вады; яна сярдзіта біла ў бакі парома, знасіла і ходу унімала.

Лявонка угледаўся ў ваду, і пачало яму ў галаве круціцца, прычыніліся вочы ад мірганьня хваль, сон стаў яго марыць. А глухі шопат дзеда, скрып каната ды плесканьне хваль — усё гэта так і калыхало да сну; так і хацелася яму легчы на памост. Разам нешта моцна ударыло аб паром, ажно Лявонка упаў на падлогу. Адчыніліся тады пырай яго вочы, ды пачалі навакол разгледацца. Над ім сьмеяліся казакі, дружна падніхаючы паром к абгарэўшаму пню, ўкопанаму на берэзі.

— А што, заснуў ты, бедак? А які хірлявы! Лезь лепей на воз, давязу да станіцы (вёскі). А і ты, дзед, седай.

Дзед, падзякаваўшы казакам, пачаў падохківаючы ўзбірацца на воз. Лявонка так сама ўскочыў туды, і шпарка паехалі яны па дарозі, падыймаючы цэлыя хмары пылу, ад катораго кашэль пачаў мучыць дзеда.

Казак зцягнуў песьню. А паяў ён неяк адменна, то абрываў пасяродку, то ізноў канчаў песьню, пасьвістываючы. Здавалася, што ён быццам зматываў нітку з клубка, а на вузлах зрываў яе.

Колы скрыпелі, пыл знімаўся; дзед пакашліваў ды трос галавой, а Лявонка думаў, што вось-вось даедуць, і пры-

дзедца ізноў завадзіць малітвы: „Матка нябесная, Езус Хрыстус“. Ізноў мальцы будуць яго штурхаць, а бабы дакучаць уселякімі пытаннямі. Прыкра тады глядзець і на дзедка: ён і моршчыцца болей, і горбіцца ніжэй, і кашляе часьцей, і гукае аб гэтых рэчах, аб якіх нігдзе і ніколі ня чулі... Кажэ, напрыклад, што ў Расеі проста на вуліцах народ марнее з голаду гэтак, што і падбіраць ужо нема каму. Нічога гэткага яны папраўдзі і ня бачылі. але, не зманіўшы, нічога і не дастанеш. А што з гэтымі кускамі хлеба рабіць? Дома дык можна прадаць за якіе сорок або пяцьдзесят капеек пуд, а тутака ніхто не купляе. І выходзіць, што часта трэба кідаць у стэні і добрыя кукі смашнага хлеба. Самім ня змога ўсяго з'есці, а насіць цяжка.

— Пойдзеце збіраць? — спытаўся дзедка казак.

— А ўжо ж! — уздыхаючы атказаў дзед.

— Устань, пакажу, дзе мая сьвятліца, — зайдзіце начэваць.

Дзед узняўся, але назад ізноў зваліўся ды пабіў сабе бок. Застагнаў глуха, паціраючы балючае мейсцэ.

— Ах, стары ты, стары! — з жалем буркнуў казак. — Усё роўна, не ўставай: як сцямнее ды прыйдзе пара начэваць, папытайся тады Чорнага, Андрэя Чорнага — гэта мае прозьвішчэ. Кожын пакажэ. А цяпер злезай. Бывайце здаровы!

Дзед і ўнук стаялі цяпер каля трох топалей. Памеж іх бачылі яны страхі, платы ды гэтыя самыя топалі. С пад пылу трудна было і спазнаць гатунак лісьцёў, а кара дык зусім палопалася ад спекоты.

Як раз проста перад ім, памеж двума густымі платамі ішла вузкая вулочка, ў каторай счэз той казак, што іх тутакі прывёз. Доўга не мяркуючы, і яны пацягнуліся яго сьледам; а ішлі, як якія падбітыя пешэходы, валачылі ногі ды зумысьля хісталіся.

— Ну, як мы пойдзем: разам, ці па-асобку? — спытаўся Лявонку дзед, ды, не чакаючы атказу, сам пастанавіў: — разам лепей пойдземо, бо табе вельмі мала даюць. Не умееш прасіць...

— А на што ж нам шмат? Усё роўна, не з'емо... — сумна атказаў Лявонка і аглянуўся навокол, каб хто часам не пачуў.

— На што? Во, ці бачыў! А мо' знойдзецца такі, што купіць? Вось на што! Грошы тады даюць. А грошы — вялікая рэч; з імі, нябось, ня згінеш, калі памру я.

І пачаў дзед ласкава гладзіць ўнукаву галоўку.

— А як табе дзедца, колькі я ў гэтай дарозі набіраў?

— А колькі? — без ніякой цікавасці спытаўся Лявонка.

— Адзінаццаць с палавінай рублёў!.. Чуеш?!

Лявонку аднак не усцешылі ні гэтыя грошы, ні вясёлая дзедава гаворка.

— А, ты, малы, малы! — уздыхнуў дзед. — Ну, значыцца, як пацягнемся?

— Па-асобку.

— Дык ля цэрквы спаткаемся.

— Добра.

Дзед звярнуў у завулак налева, а Лявонка пайшоў проста. Чуць адыйшоў, а ўжо пачуў жаласьлівыя прыпевы: „Міленькіе, падайце беднаму, на Бога ўздумайце..“ А было гэта саўсім так, быццам нехта зверху ў ніз правёў пальцамі па кепска нацягнутых струнах скрышкі. Лявонка ўздрыгнуў і прыбавіў шагу. Заўсягды яму ня любя было чуць, як дзед стагнаў і маліў, і не раз нават пужаўся, што, як адмовяць, нічога не дадуць, тады дзед тут-жэ і заплача.

Кругом было так ціха, быццам ночкай, толькі да вушэй хлапца ўжо далеталі дзедавы малітвы. Лявонка падышоў да плоту і прысеў у ценьку вішні, каторая раскінула над ім свае тонкіе галіны. Негдзе зьвінела пчэла..

Лявонка, скінуўшы торбу с плеч, падлажыў яе пад галаву ды так, глядзячы на небо праз лісьця, хутка заснуў. Цень ад плоту і густыя дзядоўнікі зусім закрылі яго ад вачэй пракожых...

Нейкі незвычайны гоман разбудзіў хлапца. Позна ўжо было, бо пацягівало вечэрнім халадком. Нехта плакаў недалёка. А плакаў так, як хліпаюць дзеці. Плач то моўк, то ізноў падымаўся, а ўсё чуцен быў бліжэй і бліжэй. Падняў Лявонка галаву і скрозь траву паглядзеў на дарогу.

Па ёй ішла прыгожэнькая дзяўчынка, гадкоў семі, ў чыстай опратцы. Твар яе ад сьлёз ажно запух, а яна што раз пацірала яго надалком сваей белае перкалёвай спаднічкі. Ішла памаленьку, босымі ножкамі шаркала па пяску, падымаючы пыл і гэтак задумаўшысь, быццам ня ведала, куды ідзе. Чорныя яе вочкі, цяпер вільготныя, глядзелі неяк сумна, а маленькіе пекныя вушкі як-бы свавольна тырчалі меж растропанымі валасамі, што раскінуліся на лоб шыю і плечы.

Лявонцы яна паказалася вельмі сьмешнай і вясёлай, хоць была ў сьлезях. „Ну, і свавольніца!“ — падумаў.

— А чаго плачэш? — спытаўся ён.

Уздрыгнула яна, аглянулася і адразу перэстала плакаць,

усхліпываючы толькі памаленьку. Апасья ізноў скрывіліся вусны, зморшчыўся твар, ды ўжо моцна пачала галасіць.

Лявонцы зрабілося вельмі жаль дзяўчынкі, ажно у грудзях нешта сціснуло, — і ён пацягнуўся за ёю.

— Годзі плакаць. Ты-ж вялікая ўжо, стыдна! — гукаў ён перш здалёку, а пасья, дагнаўшы, заглянуў у вочы:—Ну і чаго-ж гэта плакаць?

— Каб на цябе гэтак..—адбуркнула і тут-жэ абсунулася на дарогу; закрыла твар рукамі і плакаць не кідала.

— Баба, чыстая баба!...—махнуў рукой Лявонка.—Цьфу, каб цябе...

Ні ей, ні яму неяк ад гэтых слоў не зрабілося лягчэй. Як пачыў ён сьлёзы, што капалі памеж яе розовенькімі пальчыкамі, дык і сам замаркоціўся, — ледзь-ледзь не расплакаўся. Нахінуўся і прылажыў руку к яе валаскам, але разам спужаўся сваей адвагі і адняў руку. Яна тымчасам не сціхала, а ўсё плакала ды плакала.

— Ці чуеш?—спагадзя ізноў сказаў Лявонка, бо шкадаваў яе вельмі.—Ну, ці чуеш? Што табе?... Мо набіў хто?... Скажы!.. А мо згубіла што?... Разам пашукаем..

Дзяўчынка ўсё рукамі закрывала свае вочы і круціла галоўкай, але ня вытрывала і, усхліпываючы, атказала:

— Хустачку... згубіла. Бацька с кірмаша прывёз... сіненькую, ў кветачкі... а я ўзяла ды згубіла.

І заплакала ешчэ мацней, ешчэ горэй: „ай— ай— ай!“
Лявонка, праканаўшыся, што памагчы ей ня зможэ, пры-
ціх і толькі сумна пачаў угледацца ў пацямнеўшае небо.
Дзяўчынку дужа шкадаваў, ажно сумна яму стало.

— Не плач... а мо ешчэ знойдеш!..—прашэптаў ён ізноў,
але, прыкмеціўшы, што яна яго зусім нават ня чуе, адсу-
нуўся і пачаў думаць, як гэта бацька задасьць ей за тую
хустачку. І бытцам бачыў, як бацька, вялікі чорны казак,
бьець яе, і як яна бедная аж закліпаецца ад сьлёз, дрыжыць
ад страху і валіцца яму ў ногі.

Ня мог устаяць і адыйшоў колькі крокоў, але ізноў
вярнуўся і успёрся на плот. Хацеў канешне усцешыць яе
хоць якім ласкавым словам.

— Устань, ідзі лепей у хату... прызнайся бацьцы, што
згубіла, і ўсё. Дужа шкадуеш?..

Гаварыў ён гэта мягка, ціха і рад быў, што яна паслу-
хала і ўстала.

— Во, і добра! Ідзі ў хату, а не, то я с табой пайду,
акуратна ўсё скажу і заступлюся нават. Ня бойся!

І Лявонка важна ускінуў плечыма ды аглядзеўся на-
вокол.

— Ня трэба...—прашэптала малая ды, стрэпануўшы пыл
з спаднічкі, манілася ўжо ісьці.

Цяпер ён важна стаяў перад ёю; разставіў ногі, што
аж лахмоўця неяк падняліся. Пастуківаў палкай і не зва-
дзіў з яе сваіх вачэй, каторыя зіхацелі горадасьцю і адвагай.

Дзяўчынка паглядзела снадылба і, размазваючы па
твару сьнязы, сказала:

— Ня трэба... не ідзі.. мамка ня любіць бедных.

І пайшла адна дарогай, аглянуўшыся разы са два.

Маркотна зрабілося Лявонцы. Ён з дзябёлага, гордага
непрыкметна стаў ціхім, згорбіўся, перакінуў торбу з рук
на плечы ды гукнуў дзяўчыныцы, што хавалася ўжо за ву-
глом:

— Будзь здарова!

Тая аглянулася і счэзла з вачэй.

Вечэр надходзіў, і ў паветры была гэткая душната, якая
заўсягды бывае перад бурай. Сонца ўжо было зусім нізка;
адны толькі верхушкі тополей ў ім зіхацелі, а доўгіе цені,
ў каторых хаваліся галівы драў, здавалася, разшыралі і вы-
цягівалі іх пні... Небо дужа пацямнело, бытцам хто бархат
расцягнуў над зямлёй. Толькі чутно было у адным баку го-
ман людзей, та у другім, як песьню пеялі. Зусюль веяло
душнатай.

Хлапцу трохі стало страшно аднаму,—захацелася к дзеду; пашукаў яго вачамі і пабег нацянькі. Жэбравец яму зусім не хацелася. Чуў толькі, што сэрца неяк моцна б'ецца, што ногі падкашываюцца, а галава атказываецца думаць. Але аб дзяўчынцы ніяк ня мог забыць, усё аб ёй думаў.. Дзе яна цяпер? У хаці, ці не? Ці багатыя яны? Калі багатыры, дык пабьюць... усе яны скупыя; а калі бедныя, то падчас і даруюць. У бедных сям'ях даражаць дзяцьмі, чакаюць ад іх помачы. Адна за адной думкі мучылі галоўку яго, шчамілі сэрца, ды ўсё цяжэй рабілося яму на душы...

А вчэрняя цемнь тымчасам гусьцела, і ў паветры рабілося ешчэ душней. Па дарозі сустрачаў казакоў, але яны прахадзілі міма, не глядзелі на яго, бо ўжо прывыклі к розным галодным валакітам з Расеі. Ён сваімі тухлымі вочкамі глядзеў на іх і шчыбка ішоў к цэркві, крыжы каторай ужо сьвеціліся праз лісьця.

Насупроціў яго ляцеў гоман вертаўшага стада. Вось і цэрква ўжо паказалася—малая, прысадзістая, памалеваная на сіні колер; кругом яе былі пасаджэны топалі, ды такія высокія, што перэраслі нават крыжы, якія чырвоным агнём зіхацелі ў апошніх блесках заходзячага сонца.

Вось ідзе і дзед. Схіліўся пад сваёй торбай, прылажыў руку да лба і шукае свайго ўнука.

За дзедкам ідзе дзяцкі станицы, пастуківае палкай і нешта бармочэ.

— Ну, што, пустая торба?—спытаўся дзед унука, каторы ўжо чакаў яго ля цэркоўнага плата.

— А я вась колькі сабраў! — крэхчучы [скінуў дзед с плеч акуратна набітую торбу.

— Ах... і шчыра тутака дараць!.. Ах, як шчыра!.. А ты чаго надуўся?

— Галава неяк баліць...—ціха атказаў Лявонка.

Абодвы прыселі на узгорку і апёрліся плечамі аб цэгля, што былі зложэны ля плота. Дзед з нейкай радасьцю глядзіў торбу, набітую усялякім дабром.

— Што?... Замарыўся?... Пойдзем пашукаць начлегу. А як зваць гэтаго казака? А?

— Андрэй Чорны.

— Але, Андрэй Чорны! Гэтак мы і папытаемся, дзе жыве той Андрэй Чорны. Вось ідзе чэлавец, яго і папытаемся. А які сыты народ, усюды пшанічны хлеб! Здароў, будзь чэлавец!

Казак проста к ім падыйшоў і памаленьку атказаў:

— І вы будзьце здаровы!

Апасья разставиў шырока ногі, вытрашчыў на іх свае вялікіе бытцам шклянныя вочы, ды ўсё моўчкі часаўся.

Лявонка прытна глядзеў на яго, дзед міргаў сваімі старымі сьлепнямі, а казак маўчаў, высалупіў толькі язык, ды ўсё стараўся ім злавіць кончык вуса свайго. А злавіўшы— жваў яго ды ізноў выпіхаў з губы сваей. Наканец такі надумаўся і буркнуў ляніва:

— Ну... пойдземо у зборню.

— Чаго?—атклікнуўся неспакойна дзед.

Лявонка так увесь і затросся.

— Трэба... Прыказано. Ну!

Павярнуў ды маніўся ўжо ісьці, але як аглянуўся і убачыў, што яны з мейсца нават не кратаюцца, гукнуў сярдзіта:

— Ну, чаго чакаеце?!

Тады дзед і Лявонка шыбка ўсталі і пайшлі за ім.

Лявонка паглядываў на дзеда і, прыкмеціўшы, што губа і рукі яго неак трасуцца і што шукае нешта за пазухай, адразу уцяміў, што дзед напэўна ізноў правініўся, як гэта ўжо калісь было. Стало яму страшна, адразу ўспомніў усю тую бяду... Тады дзед сцягнуў з двара бялізну, але тут жэ яго і злавілі. Крывілі, лаялі, нават білі, а пасья, хоць ночка стаяла, выгналі іх з станіцы. А ноч была гэткая цёмная... Начэвалі яны нейдзе на пяску ля самога мора. А морэ тады цэльную ночку дужа страшна плёскало, і вада з гэткай сілай набегала на бераг, што аж пясок скрыпеў... Дзед усю ноч маліўся, зваў сябе злодзеем і прасіў Бога дараваць яму гэтае зладзейства, не караць ешчэ...

— Лявонка...

Дзед штурхнуў хлопца пад бок; той аглянуўся. Твар дзеда зрабіўся неак шэрым, нос выцягнуўся, а губа дрыжала.

Казак ішоў у перадзі, курыў люльку, збіваў палкай гадоўкі пападаўшагося зелья і зусім на іх не глядзеў.

— На, бары!... кінь... у краіву... а прыкмець, куды кінеш... каб апасья ўзяць...—ледзь чутно прашэптаў дзед, шчыльна прысунуўся к хлопчыку і ткнуў яму ў руку нейкі чырвоны камок.

Лявонцы аж мароз прабег пад скурай. Падсунуўся блізенька к плоту, дзе расла вісока крапіва, і, паглядываючы на шырокіе плечы казака, выцягнуў руку ды кінуў у крапіву тую шмаціну... Кінуў і самлеў.

Шмаціна, як падала, шырока развярнулася, і пабачыў тады Лявонка сіненькую с кветкамі хустачку, а за ёй бытцам угледзіў усю у сьлезях маленькую дзяўчынку. Стаяла

перад ім як раз як жывая і гэтак сабой закрыла яму ўсё — і казака, і дзеда... Плач яе ізноў зазвінеў у яго вушах, і здалося яму, быццам тутакж—перад ім — капаюць на зямлю сьветлыя яе сьлёзкі, каторыя закрываюць яму ўвесь сьвет і студзяць яго грудзь, быццам кусочкамі лёду...

Гэтак, як самлеўшы, ледзь ён валок свае ногі за дэдам у зборніцу. Чуў ужо, як там усе гаманілі, але не хацеў, а нават ня мог разабраць іх гутаркі. Пасьля быццам праз туман бачыў, як высыпаліся кусочки дзедава хлеба, як яны ўдарыліся мягка і глуха аб стол.. Дужа многа нейкіх галоў у вісокіх шапках тырчало кругом стада. А шапкі і галавы былі чорныя, хмарныя, ды ешчэ тое прыкмеціў, што яны ўсё ківаліся і гразілі.. Пасьля два дужыя дзяцюкі падхапілі дзеда ды гэтак ім затрасьлі, што той аж захарчэў:

— Да душы, ня вінен!.. Ня вінен, мае міленькія.. Богжэ тое бачыць!..

Лявонка заплакаў і абсунуўся на зямлю.

Узяліся тады за яго: паднялі, пасадзілі на лаўку і ператрасьлі ўсё яго шкуцьцё.

— Маніць Даніліха, чортава баба!—гэтак гукнуў нейкі казак сваім грубым сярдытым голасам, ды быццам ударыў Лявонку па вушох.

— А хто іх там ведае? Можэ яны дзе і схавалі?—загаманілі іншыя ешчэ крапчэй.

Хлапцу здалася, што гэтымі словамі бьюць яго па галаве, ды гэтак моцна, што ён зусім самлеў, бытцам нырнуў у чорную, глыбокую—без дна—студню.

Як трохі ачухаўся, то пабачыў, што галоўка яго ляжыць на дзедавых каленах, а сам дзед нахінуўся над ім ды плача мутнымі маленькімі сьлезамі, каторыя плылі яму на шэйку і дужа казыталі.. Дзедавы твар, здавалася, паморшчыўся ешчэ крапчэй, як заўсёды.

— Дзякаваць Богу, ачунеў... Пойдземо, дціятка, адгэтуль,—выпусьцілі праклятыя!

Лявонка падняўся і сеў поплеч; але цяжка яму было сідзець, бо здавалася, што ў галаве ёсць нешта вельмі цяжкое і што вось-вось яна зара і зваліцца с плеч.. Узяў яе абapol ды пачаў памаленьку качаць з боку на бок.

— Што, баліць? Родненькі ты мой!.. Намучылі яны нас... Проста зьверы! Згінуў кінджал, згубіла дзеўка сваю хустачку, а яны ўсё на нас, ды на нас!.. Божухна ты мой, Божухна!.. за што нас караеш?!

Пісклівы голас дзеда ажно скрэбаў Лявонку ў нутры, і пачуў ён, што тамака загараецца гэткая вострая іскра, каторая бытцам аддалае яго ад дзеда.

Ён адсунуўся і спадылба глянуў на старога; здалася яму, што з маршчын выпаўзаюць маленькія благіе гадзюкі кламства.. Уздрыгнуў і паглядзеў навокол..

Сядзелі яны на дарозі за станіцай—у цяньку, пад дубам. Ужо ноч была,—ўзыйшоў месяц; а малочна-серэбраный сьвет яго слаўся па пустому стэпу і навадзіў сумную жуду. Далёка—там, дзе земля схадзілася з небам, падыймаліся цёмныя хмары і ціха плылі па небі; падчас захадзілі на месяц, а тады па зямлі прабегалі доўгія цені. А было іх шмат; яны шчыльна клаліся на зямлю, памаленьку плылі па ёй ды неўзнак гівулі, бытцам у нейкія шчыліны праваліваліся.

З станіцы далеталі ешчэ галасы; дзеднедзе сьвеціліся аганькі і бытцам міргалі зоркам на небі.

— Пойдземо, дціятка!.. трэба ісьці,—сказаў дзед.

— Ой, хочэцца пасядзець!..—ціха прашэптаў Лявонка.

!му падабаўся стэп. Ідучы у дзень, любіў ён глядзець наперад, туды, дзе небо бытцам кладзецца на шырокую грудзь зямлі.. І сьніліся яму тамаграмадныя гарады з добрымі людзьмі, каторыя самі хлеб даюць,—прасіць ня треба. А калі падхадзіў бліжэй і бачыў такую самую станіцу, як усе, тады неяк злосна яму рабілося за гэтае ашуканство. А на другі дзень, як шырокі стэп ізноў развертаўся перад яго вачамі, ён ізноў востра угледаўся, ці не пабачыць дзе тых гарadoў!..

Вось і цяпер задумаўся ды глядзеў у даль, адкуль па маленьку надыходзілі цёмныя хмары. Яны здаліся яму дымам с тысяч коміноў гэтага горада, што ён дужа хацеў пабачыць...

Цяжкі, глухі кашэль апуціў хлопца.

Дзед ад кашлю захлапаўся, сьлёзы ліліся, губа раскрылася, вочы высалупіліся, ды ўвесь твар стаў нейкім страшным—незвычайным,—і другі раз запалілася ў Лявонцы тая іскорка, што яго аддаляла ад дзеда.

— Ну, пасядзім, пасядзім ешчэ!...—ледзь выгаварыў дзед, ды нешта пачаў шукаць за пазухай.

Лявонка адварнуўся ды ізной пачаў глядзець у даль.

— Лявонка!.. Паглядзі!..—разам радасна ўсклікнуў дзед, і ў руцэ яго мігнуло нешта доўгае, дужа бліскучае.—Ручка серэбраная, да душы серэбраная!.. поўсотні каштуе!..

А ўвесь дрыжаў,—і ад грудной болі, і ад хцівасьці.

Лявонка адпіхнуў працягнутую к яму руку.

— Схавай, дзядуля!.. схавай!.. — трывожна пачаў прасіць.

— Ну, і чаго спужаўся, дурніца ты гэткі?!.. Чаго? Нікога нема!.. Я ў вакно зірк, аж ён вісіць.. я яго хап, ды пад палу... а пасья ў кустах схаваў... І дурныя яны!.. І хустачку ўзяў... во яна!..

Выцягнуў с торбы і патрос хустачкай перад вачамі хлопца.

Перад Лявонкай як бы разарвалася завеса, і ён бытцам пабачыў гэткі абраз:—Ён і дзед шывка сьпешаць па вуліцы станіцы, адварочываюцца ад людзей і баяцца іх. Лявонцы здаецца, што кожны мае права іх біць, плюнуць ім у вочы, лаяць іх... Усе—хаты, дрэвы, плоты—ў нейкім дзіўным тумане ківаюцца грозна... Гудзяць неяк страшэнна галасы... А дарога доўгая, выходу не відаць; хаты с цёмнымі вокнамі бытцам находзяць на іх, хочучь задушыць, ды падчас то атхінаюцца, то ізноў маяцца крывіць... З аднаго вокна чуець выразна крык: „Зладзеі! Зладзеі! Зладзеі!..“ Лявонка зірк у тое вакно, ды пабачыў усю у сьлезях дзяўчынку, каторую раней ён хацеў бараніць... Яна угледзіла яго і высунула язык, а сіенькіе яе вочкі дужа калолі душу Лявонкі, бытцам іголки...

Абраз той паказаўся на адзін момэнт і зара згінуў, але ўзбунтаваў Лявонку проці дзеда.

Дзед то гукаў, то кашляў, махаў рукамі, сьмеяўся, трос галавой і абціраў пот, каторы абліваў яго паморшчаны лоб.

Густая, як-бы парваная хмара зацягнула месяц, і цень закрыў дзедавы твар. Лявонцы здалася, што тая дзяўчынка стаць дуплеч,—і вось пачаў ён іх раўнаваць. Слабы, пісклівы,

хцівы, абарваны дзед пры сьвежай, маладзенькай, прыгожай дзяўчынцы—здавалася—быў зусім непатрэбны на сьвеці ды сярдзіты, як у казках. За што ён яе скрыўдзіў? Як жэ гэта можна было? Ён ей ня родны...

А дзед скрыпеў:

— Каб сто рублёў... сабраць!.. Памёр-бы тады спакойна...

— Маўчы!.. разам крыкнуў Лявонка.—Памёр-бы... а ўсё жывеш, не паміраеш... крадзеш толькі!.. — крыкнуў ды скочыў зусім бледны.—Стары ты злодзей!.. У-у—і пачаў трасьці сваім малым кулаком перад дзедавым носам. Апасья сеў і праз зубы ўжо пэдзіў:—Дз.ца абакраў... вельмі пекна!.. Стары, а гэтак робіш... Не даруюць табе на тым сьвеці!..

Разам ускалыхнуўся стэп, падуў вецер, і месяц сваім сінім сьветам абліў увесь стэп, каторы паказаўся дужа глыбокім. Туман пачаў хістацца і скоро зусім згинуў.. Ударыў пярун і разыйшоўся грохат... Небо і земля задрыжалі... На бегла куча густых хмар і праглынула месяц.

Зрабілася цёмна. Нейдзе далёка бліснула бліскавіца, і спагадзя загудзеў гром.. Апасья сціхло,—здаецца, усё сціхло на векі.

Лявонка жэгнаўся. Дзед сідзеў, нават не уздрыгнуў, прыпёрся толькі шчыльна к дрэву, бытцам зросся з ім.

— Дзядуля!..—прашэптаў Лявонка, са страхам чэкаючы, як гэта зара ударыць пярун.—Поўдзем у станіцу..

Небо ізноў задрыжало, бліснуў сіні агонь, загрохатало, бытцам праехаў нейдзе воз з жалезам.

— Дзядуля!..—крыкнуў Лявонка.

Голас яго зьвінеў, як разбіты збанок, ледзь чутны за грохатам пяруноў.

— А што... ўнучок ты мой... спужаўся...—ня рухаючыся з мейсца сіпла прашэптаў дзед.

У яго словах чутно было скаргу і боль. Лявонцы здалося, што гэта гукае нехта другі.

Пачалі падаць вялікіе каплі вады, ды неяк таемна, бытцам асьцерэгалі людзей... Здалёку дык ужо і моцна шумеў дождж. А тутака кожная капля падала асобна і памірала без эха. Гром грымеў усё бліжэй, бліскавіцы часьцей перабегалі па небі.

— Ня пойду назад у станіцу! Хай мяне, злодзея, сабаку... тутака дождж зальцець... хай пярун спаліць!—усхліпываючы гукаў дзед.—Ня пойду!.. Ідзі!..—Вось яна дзе!.. Ідзі!.. Не хачу, каб ты тутака сядзеў... пайшоў!.. Ідзі!.. Ідзі сабе!..

Дзед ужо ня гукаў, а крычаў сіпла.

— Дзядуленька!.. даруй... ня гневайся!.. — падпоўзшы пачаў прасіць Лявонка.

— А!.. Ня пойду!.. Не дарую... Сем год я цябе няньчыў!.. Усё дзеля цябе... і жыў... дзеля цябе. І што мне трэба?.. Я паміраю, вось глядзі... зара памру... а ты зладзеем мяне лаеш... А на што я краў?.. Табе... ўсё табе кіну... Вось, бяры... бяры... Хацеў, каб ты меў на ўвесь свой век... і краў... Бог усё бачыць... Ён ведае... што краў... ведае... Пакарае мяне... Не памілуе мяне, старога сабаку... за зладзейства. І пакараў ужо... і навучыў ужо... Божухна мой, дужа ж крэпка навучыў ты мяне... Рукой дзіцяці ты забіў мяне... Гэтак і варта!.. Справедлівы ты, Божэ!.. Іду ўжо на суд Твой... Пасылай за душой маею... Ох!.. вось і.. ўсё!.

Голас дзеда, як дротам, кальнуў у сэрца хлопчыка, і страх холадам абняў яго.

Пяруны без адпачынку грывелі, трасьлі небам і зямлёй, адзін аднаго перэгаялі, каб шыбчэй злучыцца ды пагукаць з зямлёй. Бліскавіцы памінутна разрывалі небо, стэп дрыжаў, ды на ім перэбегаў то блеск, то пакрывала цемнь. А бывало, што толькі негдзе далёка засьвеціць маланка—без грохату, бытцам не было там буры.

Паліў дужа густы дождж. Яго каплі ад бліскавіц сьвеціліся, як ніткі з сталі, ды зусім закрылі агні ў станіцы.

Лявонка заміраў ад страху і сьцюжы. Гэта ён скрыўдзіў дзеда. Уцяміў ён сваю віну з сумных зыксў яго голасу. Лявонка угледаўся ў адно мейсцэ, ды баяўся міргнуць нават тады, калі с прамокшай галавы сьцекала вада, і каплі яе спадалі ў вочы; увесь заслухаўся ў ціхі голас дзядулі, што гінуў за грохатам пяруноў.

Лявонка прыкмеціў, што дзед сідзіць, як палена, нават не кратаецца,—і здалося яму тады, што трэба уцекаць, кінуць дзеда. Ён ціханька, неўзнак, падпоўз к дзеду, прыткнуўся к яму локцем ды зара моцна ўздрыгнуў, бо чэкаў чагось дужа стражнаго.

Бліскнула маланка і на момэнт усё асьвятліла, абліла і іх сваім сьветам, іх-мокрых, скорчэных, маленькіх, залітых вадой, што з галін дрэва сплывала..

Дзед развадзіў рукамі, бо дух яму ўжо спёрло; а ўсё ешчэ барматаў.

Лявонка заглянуў у яго твар і разам закрычаў, так спужаўся: ад сіняго сьвету бліскавіцы паказаўся ён мёртвым, вочы бяльмом ужо захадзілі..

— Дзядуленька!.. Пойдзем!..—страшэнна крыкнуў хлопец, ды схваў сваю галоўку памеж кален дзеда.

Дзед ешчэ пахіліўся, абняў яго сваімі тонкімі, крывымі рукамі, прыціснуў моцна к сабе і узвыў, як воўк, што траціў у жалезы.

Той вой вельмі спужаў хлапца; ён ледзь не звар'яцеў, вырваўся і пабег проста, як стрэла; бліскавіцы асьлеплялі

яго—нічога ня бачыў; то валіўся, то ізноў падыймаўся і што раз далей гінуў у цемнаце, раздзіранай памінутна блескамі новых бліскавіц і маланак. Хлопец бег і бег, проста адураўшы са страху...

А дождж ішоў, неак сьцюдзёна шумеў, шумеў безжаласна... І здалося падканец, што на стэпі ніколі нікога больш не было апрача бліскавіц ды грохату пярэноў...

Назаўтра раніцай станічныя дзеці пабеглі на пожню гуляць, але зара вярнуліся, паднялі трывогу ды пачалі ўсім раскажываць, што яны бачылі ўчэрашняго дзеда ля шляху пад дрэвам. А пэўне яго зарэзалі, бо ляжыць побач і кінджал.

Як старыя казакі прыйшлі глядзець, дык выйшло, што не так. Дзед ешчэ зіпаў. Пабачыўшы, што ідуць людзі, хацеў падняцца, але ня мог. Мову яму адняло, і ён толькі вачамі ўсіх пытаў і кагосьці шукаў імі у грамадзе; але не знайшоў, каго шукаў, ды і ніхто нічога яму не атказаў...

Пад вечэр памёр, і закапалі яго там, дзе знайшлі,—пад дрэвам. Казалі, што на могілках хаваць нельга, бо раз што

ён чужы, ды ешчэ і злодзей, і памёр без пакуты. Ля дзеда ў балоце знайшлі і кінджал, і хустачку.

Прайшлі два дні,—знайшлі і Лявонку.

За станіцай над адной ямай дужа пачалі кружыцца ва-роны. Пайшлі людзі глядзець, што іх там прынаджывае, і знайшлі хлопчыка. Той нежывы з раскінутымі рукамі лежаў на дне ямы—у гразі, што асталася пасля дажджу.

Перш думалі пахаваць яго на могілках, бо быў ешчэ малы, але пасля адумаліся і пахавалі ля дзеда — над дрэ-вам. Насыпалі узгорак і паставілі каменны крыж.

Напісаў М. Горскіі.

З расейскага перэлажыла Зязюля.

Рысункі Яніслава Валакіты.

БЕЛАРУСКАЯ ВЫДАУЊЦКАЯ СУПОЛКА

„Замляне сонцэ і у нашэ ваконцэ“

Пецербург 6 лінія дом № 1 кв. 20.

Суполка выдала і ўзяла на склад:

Беларускі лемэнтар 6 к. з рыс.	Biełaruski lementar 6 k. z rys.
Першае чытаньне 6 кап. з рыс.	Pieršaje čytańnie 6 kap. z rys.
Другое чытаньне 25 кап.	Pan Tadeuś Marcinkiewiča 25 k.
Гутаркі аб небе і зям. 15 кап. з рыс.	lepš. wydańnie 50 k.
Жалейка Я. Купалы 50 кап. лепш. выдацьне 80 к.	Haron Marcinkiewiča 15 kap. lepš. 30 kap.
Цукер В. Тройцы 3 кап.	100 prykazak, zahadak ect. 13 k.
Гутаркі аб гаспадарцы 3 к.	Cukier W. Trojcy 3 k.
Як ратаваць уздутую жывёлу 3 кап з рыс.	Jak ratawać uzdutuju żywiołu 3 k. z rys.
Дым Конопніцкай 4 кап.	Gedali E. Ožeškowaj 6 k. z rys.
Вязанка Я. Лучыны 4 кап.	Ziamielnaja sprawa ũ Nowaj Zelandii 3 k.
Казкі А. К. 6 кап.	
Казка аб вадзе 3 кап.	Kazka ab wadzie 3 k.
Тарас на Парнасе 5 кап.	Taras na Parnasie 5 k.
Гедалі Э. Ожэшкавай 6 к. з рыс.	Jak baranicca ad chalery A. Hr. 1 kap.
Зямельная справа ў Новай Зе- ляндіі 3 кап.	
Як бараніцца ад халеры А. Гр. 1 кап.	Karotki katechizm 5 k.

1964 =

ВЫДАНЬНЯ „НАШАЕ НІВЫ“

- № 1 і 2. Зямельная справа ў Новай Зялянды цэна 3 кап.
№ 3 і 4. Ожэшко. Гэдалі, з рысункамі — цэна 6 кап.
№ 5 і 6. Бэльлямі. Казка аб вадзе—цэна 3 к.
№ 7 і 8. Ваціок Тройца. Цукер — цэна 3 к.
№ 9 і 10. Гутаркі аб гаспадарцы—цэна 3 к.
№ 11 і 12. А. Гр. Як бараніцца ад халеры—цэна 1 кап.
№ 13 і 14 Першы Беларускі Календар „Нашае Нівы“ на 1910 г.
Цэна 15 к. с перэсыл. 20 к.
№ 15 А хто там ідзе? Беларуская песня з нотамі Словы
Янука Купалы. Музыка Л. М. Рогоўскаго цэна 10 кап.

Склад пры канторы газеты „Наша Ніва“
у Вільні, Віленская вуліца д. № 20.

ВЫДАЎНІЦКАЯ СУПОЛКА —:: „НАША ХАТА“ ::—

выдала пакуль што такія кніжкі:

- № 1. М. Конопніцка ДЫМ, з рысункамі — цэна 4 кап.
№ 2. ТАРАС на ПАРНАСЕ—цэна 5 кап.
№ 3 Ядвігін Ш. Дзед Завала цэна 5 кап.
№ 4. Як будаваць добрыя рамовыя вульлі. Цэна 5 кап.

Выдаўніцтва „ПОЛОЧАНІН“

- № 1. Альбэрт Паўловіч „СНАПОК“ (зборнік вершоў цэна
15 кап.

Усе гэтыя кніжкі можна выпісываць праз кантору рэдакцыі „Наша Ніва“ Вільня, Віленская вуліца № 20. Малыя грошы, да рубля, можна пасылаць пачтовымі маркамі; хто выпісывае адразу за рубель за перэсылку не плаціць. Для гандляроў робіцца уступ а.

Бел. народна
1914 г.

Цэна 8 кап.

Глаўны склад: Вільня, Георгіевскій праспэкт,
4, кв. 10 кантора „НАШАЕ ХАТЫ“.

Друкарня Марціна Кухты, Вільня, Дворцовая 4.